

Het combineren van werk en opvoeden; de klus van iedere ouder

Een kwantitatief onderzoek naar de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders, gemedieerd door werk-familie conflict

Student: Iris van der Stel

Studentnummer: 460088

Instituut: Erasmus Universiteit Rotterdam

Opleiding: Arbeid, Organisatie en Management Sociologie

Supervisor: K.O.W. Helmerhorst

Tweede supervisor: S. de la Rie

Master's Thesis: 19 juni 2021

Aantal woorden: 9924

Abstract

Opvoedstress komt vaak voor bij vaders en moeders, vooral in de eerste levensjaren van de kinderen. Door opvoedstress kunnen ouders minder betrokken raken bij de opvoeding van het kind en kinderen kunnen gedragsproblemen krijgen wanneer een ouder opvoedstress ervaart. In de westerse moderne samenleving werken zowel vaders en moeders waardoor kinderen opgroeien in een tweeverdieners gezin. De huidige studie legt de focus op de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders en richt zich vooral op het mechanisme tussen de relatie van werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders: namelijk werk-familie conflict. De studie heeft gebruik gemaakt van een dataset van het 3HOEK onderzoek met 77 Rotterdamse gezinnen (*77 vaders en 77 moeders*). De resultaten tonen aan dat de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders loopt via werk-familie conflict. In het model van moeders is er geen mediatie-effect gevonden, maar is er wel een directe positieve relatie gevonden tussen werk-familie conflict en opvoedstress. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat voor vaders externe werkfactoren zoals werkuren, een belangrijke rol spelen. Voor moeders lijken externe werkfactoren mogelijk minder van belang, alleen het werk-familie conflict speelt een belangrijke rol bij de ervaring van opvoedstress. Uit het onderzoek komt ook naar voren dat binnen het familiesysteem verschillende factoren in de opvoeding en werk voor vaders en moeders met elkaar samenhangen.

Keywords: moeders, opvoedstress, vaders, werk-familie conflict, werkuren.

Introductie

Vaders en moeders zitten vaak met de handen in het haar; het opvoeden van een kind is niet altijd makkelijk. Een kind opvoeden brengt verantwoordelijkheden en in sommige gevallen ook stress met zich mee. Ouders proberen zich aan te passen aan de verantwoordelijkheden en taken die bij het ouderschap komen kijken. Echter, het kan voorkomen dat het ouders niet lukt om deze verantwoordelijkheden en taken naar eigen tevredenheid uit te voeren, wat kan resulteren in opvoedstress. Opvoedstress houdt in dat er een negatieve emotionele of fysiologische reactie ontstaat door het niet voldoen aan verwachtingen en verantwoordelijkheden die bij het ouderschap komen kijken (Crnic & Coburn, 2019; Crnic, Gaze & Hoffman, 2005; Deater-Deckard, 1998). Het hebben van minder zelfvertrouwen en het idee verkeerde keuzes te maken met betrekking tot de opvoeding van het kind, zijn voorbeelden van negatieve emotionele reacties bij de ouder (Deater-Deckard, 1998).

Zodra er opvoedstress wordt ervaren, bestaat de kans dat de ouder minder betrokken raakt bij de ontwikkeling van het kind. Meer opvoedstress bij ouders is gerelateerd aan meer autoritair gedrag zoals bezig handelen in de opvoeding, wat vervolgens in relatie staat tot een minder goede interactie met de kinderen en een minder grote betrokkenheid bij de kinderen (Crnic et al., 2005). Daarnaast kan opvoedstress bij de ouders gerelateerd zijn aan gedragsproblemen bij kinderen. Meer opvoedstress bij ouders is gerelateerd aan het minder aanleren van vaardigheden op emotioneel gebied, te denken valt aan inzichten omtrent de eigen gevoelens en de gevoelens van een ander. Deze inzichten zijn relevant voor kinderen, omdat deze problematisch gedrag kunnen voorkomen (Crnic et al., 2005; Crnic & Low, 2002). Opvoedstress komt in elke ontwikkelingsfase van een kind voor, maar het meeste bij kinderen onder de vier jaar. Baby's en peuters hebben meer zorg nodig van de ouders omdat zij nog niet zelfstandig genoeg zijn om taken zelf uit te voeren. De opvoedverwachtingen zijn hoog bij jonge kinderen, wat in relatie staat tot het sneller ervaren van opvoedstress bij de ouders zodra de opvoedverwachtingen niet worden waargemaakt (Crnic et al., 2005). De huidige studie focust zich daarom op vaders en moeders van 3-jarige kinderen en richt zich op de factoren die in relatie staan tot opvoedstress.

In de huidige moderne samenleving speelt niet alleen de vader, maar ook de moeder een belangrijke rol in het arbeidsleven. Ongeveer 60 procent van de moeders in de westerse samenleving werkt en heeft kinderen jonger dan 6 jaar. Bij vaders daarentegen is dit 90 procent (Schildberg-Hörisch, 2016). In de westerse samenleving is hierdoor veel veranderd: kinderen groeien nu veelal op in een tweeverdienersgezin (Coltrane & Adams, 2007). De economie in

de samenleving is, ten opzichte van vroeger, toegenomen. Elk gezin heeft financiële middelen nodig om dagelijks rond te komen. De financiële middelen komen voort uit arbeid in de vorm van salaris. De ouder zou ervoor kunnen kiezen om meer uren te werken, wat in veel gevallen gerelateerd is aan meer financiële middelen. Deze zijn, zoals eerder benoemd, voordelig voor het dagelijks rondkomen van het gezin (Kleiner, 2014). De ouder kan hierdoor meer tijd op het werk doorbrengen, wat in relatie kan staan tot een negatieve emotionele reactie door het niet voldoen aan de opvoedverantwoordelijkheden oftewel opvoedstress (Haddock & Rattenborg, 2003). Deze huidige studie kijkt naar de relatie tussen werkuren van moeders en vaders en opvoedstress, maar richt zich vooral op het mechanisme tussen de relatie van werkuren en opvoedstress; namelijk werk-familie conflict.

Er is gekozen om op werk-familie conflict te focussen in dit onderzoek, omdat er een conflict kan ontstaan wanneer een ouder naast het gezin werkt. Werk-familie conflict betekent dat de verplichtingen die ouders hebben in het werk hen hinderen om opvoedtaken te vervullen. De ouder ervaart een tweestrijd omdat de ouder niet aan de verwachtingen kan voldoen die komen kijken bij het gezinsleven door de verplichtingen op het werk (Byron, 2005; Greenhaus & Beutell, 1985). Werk-familie conflict kan een belangrijk verklarend mechanisme zijn voor de relatie tussen werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders, omdat ouders dan een subjectief gevoel ervaren niet genoeg tijd te hebben voor de opvoedtaken door verantwoordelijkheden van het werk en de uren die zij daar besteden. Ouders kunnen alleen dan opvoedstress ervaren want zonder de subjectieve beleving van het werk-familie conflict, is het mogelijk dat een ouder geen opvoedstress hoeft te ervaren (Barnett, 2014).

Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken of er een relatie is tussen werkuren en opvoedstress bij zowel vaders als moeders van 3-jarige kinderen en of deze relatie gemedieerd wordt door werk-familie conflict. De huidige studie neemt als uitgangspunt de *family systems theory*, waarin een gezin gezien wordt als een systeem waarbinnen verschillende gezinsleden met elkaar verbonden zijn. De opvoeders kunnen niet los van elkaar worden gezien omdat zij samen de verantwoordelijkheid delen om voor de kinderen te zorgen en daarin afhankelijk van elkaar zijn (Cox & Paley, 2003). Ouders moeten bij kinderen van 3-jarige leeftijd nog voortdurend zoeken naar een balans tussen verantwoordelijkheden die komen kijken bij het opvoeden van een kind en het uitvoeren van de taken en verantwoordelijkheden die horen bij het werk van de ouder. Dit heeft invloed op henzelf, maar ook op de andere leden van het gezin (Cox & Paley, 2003). Verandering in het aantal werkuren kan invloed hebben op het werk-familie conflict en opvoedstress van het opvoedend gezinslid zelf, maar dit kan ook invloed hebben op dat van de partner. Om die reden kan er niet alleen gekeken worden naar één ouder

en wordt er in dit onderzoek gekeken naar vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Naar aanleiding van de doelstelling volgt de volgende onderzoeksvraag:

'Is er een relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders van 3-jarige kinderen en wordt deze relatie gemedieerd door werk-familie conflict?'

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag, worden de volgende deelvragen behandeld:

- 1) In welke mate zijn werkuren en opvoedstress van vaders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 2) In welke mate zijn werkuren en opvoedstress van moeders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 3) In welke mate zijn werkuren en werk-familie conflict van vaders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 4) In welke mate zijn werkuren en werk-familie conflict van moeders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 5) In welke mate zijn werk-familie conflict en opvoedstress van vaders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 6) In welke mate zijn werk-familie conflict en opvoedstress van moeders van 3-jarige kinderen gerelateerd?
- 7) Wordt de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders van 3-jarige kinderen gemedieerd door werk-familie conflict?
- 8) Wordt de relatie tussen werkuren en opvoedstress van moeders van 3-jarige kinderen gemedieerd door werk-familie conflict?

Theoretisch kader

In deze paragraaf worden de bevindingen van de literatuurstudie uitgewerkt. Eerst wordt een beschrijving gegeven van de bestaande theorie. Vervolgens wordt er dieper in gegaan op de empirie en tenslotte zijn de hypothesen opgesteld.

Role theory

Een belangrijke theorie binnen dit onderzoek is de *role theory*. De *role theory* is een sociologische theorie waarin wordt gekeken naar de verschillende sociale rollen die mensen innemen in de samenleving. Een sociale rol is een set van plichten, verwachtingen, normen, gedragingen en rechten die samengaan en waar een persoon aan moet voldoen zoals verwacht

wordt door de samenleving. In de samenleving kunnen mensen op één moment meerdere rollen innemen (Barnett, 2014). Zo kan een ouder de rol van opvoeder op zich nemen en daarnaast ook de rol van werknemer of werkgever. Er kan een conflict ontstaan tussen de verschillende rollen die mensen bekleden op hetzelfde moment. Rolconflict ontstaat als er veel tijd in één rol wordt besteed, waardoor er minder tijd is voor een andere rol (Barnett, 2014). Als een ouder meer tijd besteedt in de rol als werknemer, zorgt dit bijvoorbeeld voor minder tijd in de rol van opvoeder met de daarbij horende opvoedtaken. De ouder kan hierdoor meer strijd ervaren tussen de rol als werknemer en de rol als opvoeder, wat werk-familie conflict wordt genoemd (Barnett, 2014).

Op basis van de *role theory* kan de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress worden beargumenteerd vanuit het oogpunt dat de ouders ervaren dat zij meer tijd op het werk besteden en minder tijd thuis wat kan zorgen voor stress in de opvoeding (Barnett, 2014; Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003). Door te weinig tijd thuis kan er een negatieve emotionele reactie ontstaan zoals het gevoel niet goed genoeg te zijn als ouder wat zijn weerslag heeft op de opvoeding van de kinderen (Harmon & Perry, 2011). Echter, de *role theory* maakt het aannemelijk dat de relatie tussen werkuren en opvoedstress loopt via werk-familie conflict. Vanuit de *role theory* kunnen er werk-familieconflicten ontstaan door de verschillende rollen die een ouder tegelijkertijd moet aannemen. Ouders die meer werkuren maken, hoeven niet per definitie meer opvoedstress te ervaren; ouders kunnen genoeg tijd hebben voor de opvoedtaken naast dat zij veel werkuren maken. Meer werkuren worden pas problematisch op het moment dat ouders, die meer werkuren maken, in een hoge mate een tweestrijd ervaren tussen de rol van opvoeder en werknemer of werkgever (werk-familie conflict). De ouders hebben dan heel duidelijk het gevoel niet voldoende tijd te hebben voor de opvoedtaken, waardoor zij niet naar eigen tevredenheid de opvoedtaken kunnen uitvoeren en hierdoor sneller opvoedstress ervaren. Daarom is het aannemelijk dat werk-familie conflict fungeert als mediator in de relatie tussen werkuren en opvoedstress.

Werkuren en opvoedstress van vaders en moeders van 3-jarige kinderen

De relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders van 3-jarige kinderen is in de bestaande literatuur eerder onderzocht. In de bestaande onderzoeken is er gekeken naar vaders en moeders uit hetzelfde gezin (Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003). Het kwantitatieve onderzoek van Craig en Churchill (2019) heeft aangetoond dat er een

positieve relatie is tussen de werkuren van zowel vaders als moeders en opvoedstress van de vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Haddock en Rattenborg (2003) hebben een kwalitatief onderzoek gedaan en ondersteunen de positieve relatie tussen werkuren van de vaders en moeders en opvoedstress. Met andere woorden, meer werkuren zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij zowel de vaders als de moeders uit hetzelfde gezin (Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003). Op basis van de *role theory* en bestaande onderzoeken, worden de volgende hypothesen opgesteld:

H1a: "Meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen".

H1b: "Meer werkuren van moeders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen".

Werkuren en werk-familie conflict van vaders en moeders van 3-jarige kinderen

Naast dat de *role theory* weergeeft dat meer werkuren gerelateerd zijn aan een hogere mate van werk-familie conflict bij vaders en moeders, komt dit ook naar voren bij verschillende onderzoeken. De verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat er een positieve relatie is tussen werkuren en werk-familie conflict bij vaders en moeders die niet uit hetzelfde gezin komen (Adkins & Premeaux, 2012; Major, Klein & Ehrhart, 2002; Matthews, Swody & Barnes-Farrell, 2011): meer werkuren van de vaders en moeders zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij beide ouders. Daarnaast heeft het onderzoek van Hart en Kelley (2006) aangetoond dat er een positieve relatie is tussen werkuren en werk-familie conflict bij vaders en moeders uit hetzelfde gezin: meer werkuren van de vaders en moeders uit hetzelfde gezin zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij beide ouders. Naast de studie van Hart en Kelley (2006) is er verder geen onderzoek gedaan naar de relatie tussen werkuren en werk-familie conflict bij vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Kortom, meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij zowel vaders als moeders (Adkins & Premeaux, 2012; Hart & Kelley, 2006; Major et al., 2002; Matthews et al., 2011). Op basis van de *role theory* en de bestaande onderzoeken, worden de volgende hypothesen opgesteld:

H2a: “Meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij vaders van 3-jarige kinderen”.

H2b: “Meer werkuren van moeders zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij moeders van 3-jarige kinderen”.

Werk-familie conflict en opvoedstress van vaders en moeders van 3-jarige kinderen

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress bij vaders en moeders. In de onderzoeken werd gekeken naar vaders en moeders die niet tot hetzelfde gezin behoren. De onderzoeken hebben aangetoond dat meer werk-familie conflict gerelateerd is aan meer opvoedstress bij vaders (Allen, David, Herst, Bruck & Sutton, 2000; Shreffler, Meadouws & Davis, 2011; Si, Ma & Zhang, 2020; Vahedi, Krug & Westrupp, 2019); vaders die in een hogere mate ervaren dat ze door het werk de opvoedtaken niet goed kunnen vervullen, ervaren meer opvoedstress. Daarnaast hebben andere onderzoeken ook aangetoond dat meer werk-familie conflict gerelateerd is aan meer opvoedstress bij moeders (Allen et al., 2000; Si et al., 2020; Vahedi et al., 2019); moeders die in een hogere mate ervaren dat ze door het werk de opvoedtaken niet goed kunnen vervullen, ervaren meer opvoedstress. Kortom, de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress is voor zowel vaders als moeders positief (Allen et al., 2000; Shreffler et al., 2011; Si et al., 2020; Vahedi et al., 2019). Op basis van de *role theory* en bestaande onderzoeken, worden de volgende hypothesen opgesteld:

H3a: “Meer werk-familie conflict van vaders is gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen”.

H3b: “Meer werk-familie conflict van moeders is gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen”.

Werkuren en opvoedstress van vaders en moeders van 3-jarige kinderen gemedieerd door werk-familie conflict

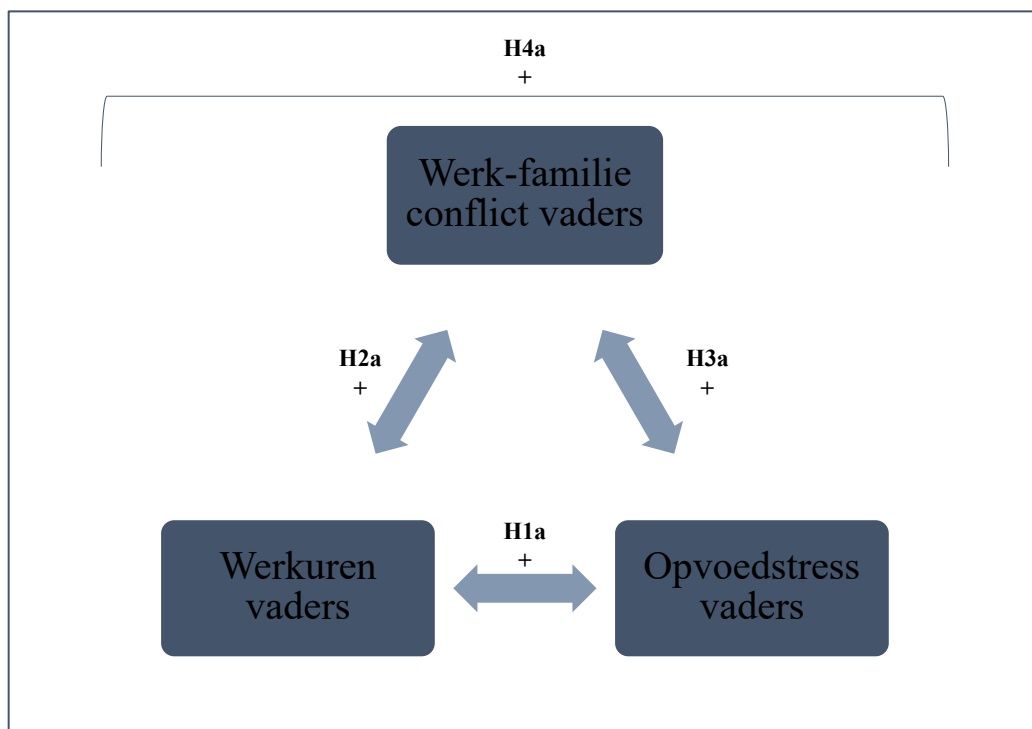
Eerdere onderzoeken hebben nog niet gekeken naar de relatie tussen werkuren en opvoedstress, gemedieerd door werk-familie conflict. Er zijn wel directe relaties gevonden tussen werkuren en opvoedstress, werkuren en werk-familie conflict en werk-familie conflict en opvoedstress. De losse paden in het gehele mediatie model maken het aannemelijk dat de relatie tussen werkuren en opvoedstress gemedieerd wordt door werk-familie conflict bij zowel vaders als moeders. Op basis van de *role theory* en de empirische onderbouwing vanuit eerdere studies, worden de volgende hypothesen opgesteld:

H4a: "Meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict, en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen".

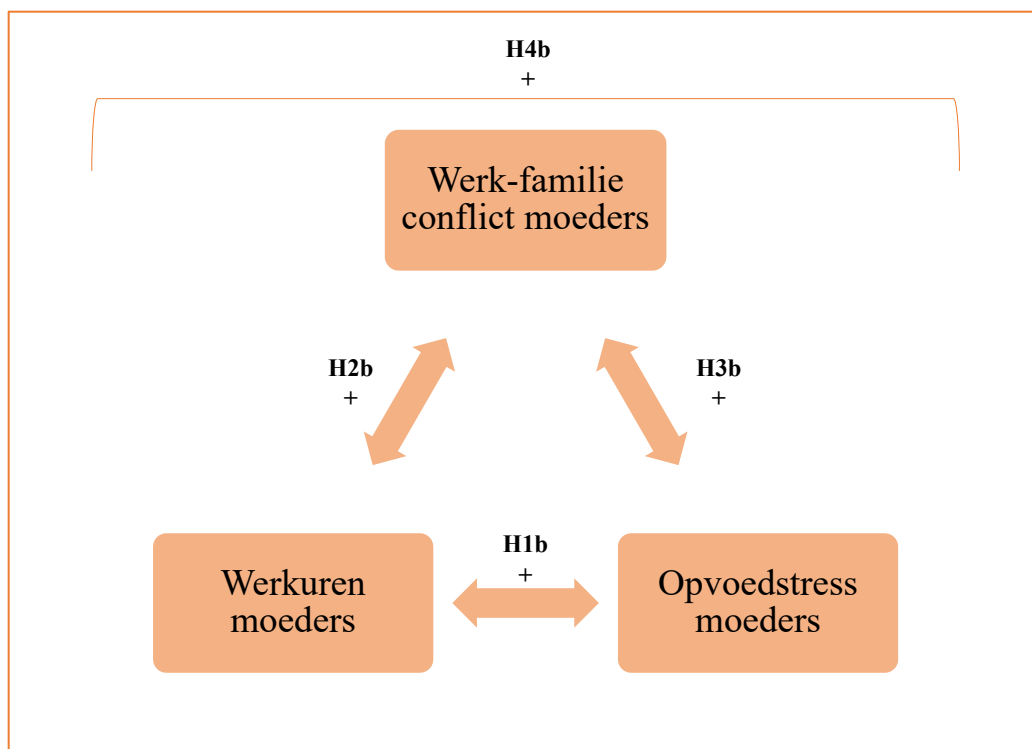
H4b: "Meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict, en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen".

Conceptueel model

Op basis van bovenstaande theoretische onderbouwingen, zien de conceptuele modellen er als volgt uit:

Figuur 1: conceptueel model vaders

Figuur 2: conceptueel model moeders

De huidige studie

Het huidige onderzoek kijkt naar vaders en moeders uit hetzelfde gezin uit de stadsregio Rotterdam. Er wordt een model voor moeders en een model voor vaders onderzocht met betrekking tot de relatie tussen werkuren, werk-familie conflict en opvoedstress. Er wordt in beide modellen gecontroleerd voor opleidingsniveau, omdat uit het onderzoek van Parkes, Sweeting en Wight (2015) naar voren komt dat er verschillen zijn in opvoedstress bij moeders met een laag-of hoog opleidingsniveau. Opvoedstress is hoger is bij moeders met een hoog opleidingsniveau ten opzichte van moeders met een laag opleidingsniveau. Ook komt uit het onderzoek van Lisak, Alimivic en Jakab (2019) naar voren dat een hoger opleidingsniveau van de ouders gerelateerd is aan meer opvoedstress. Ouders met een hoog opleidingsniveau ervaren sneller dat zij niet genoeg tijd hebben om de opvoedverantwoordelijkheden naar behoren uit te voeren ten opzichte van ouders met een laag opleidingsniveau. Er wordt daarom gekeken naar gezinnen met een hoog opleidingsniveau en gezinnen met een laag opleidingsniveau.

Dit onderzoek bouwt voort op eerdere onderzoeken. Eerdere onderzoeken hebben de relatie tussen werkuren en opvoedstress onderzocht bij vaders en moeders (Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003). Echter hebben de onderzoeken niet gekeken naar het mechanisme tussen de relatie werkuren en opvoedstress, waardoor de informatie over hoe opvoedstress daadwerkelijk ontstaat ontbreekt. De toegevoegde waarde van dit onderzoek voor

de wetenschap is dat dit het eerste onderzoek is dat het mechanisme tussen werkuren en opvoedstress onderzoekt. Het onderzoek biedt nieuwe theoretische inzichten over het mechanisme tussen werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders van 3-jarige kinderen in de stadsregio Rotterdam.

Daarnaast wordt in dit onderzoek gekeken naar zowel vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Een aantal onderzoeken hebben eerder gekeken naar delen van de mediatie waar vaders en moeders uit hetzelfde gezin zijn geanalyseerd (Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003; Hart en Kelley, 2006). Echter, er ontbreekt in de wetenschappelijke literatuur onderzoek naar de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress van vaders en moeders uit hetzelfde gezin. Empirische inzichten omtrent de directe relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress, oftewel de relatie in de gehele mediatie, ontbreekt. Het is van belang dat er zowel naar vaders als moeders uit hetzelfde gezin wordt gekeken, omdat vaders en moeders uit hetzelfde gezin invloed op elkaar uitoefenen en op die manier afhankelijk van elkaar zijn. Het is daarom aannemelijk dat vaders en moeders ook afhankelijk van elkaar zijn in de mate waarin vaders en moeders werk-familie conflict en opvoedstress ervaren. Dit onderzoek biedt daarom nieuwe theoretische inzichten over de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress van ouders uit hetzelfde gezin en hierdoor ook in de relatie tussen werkuren en opvoedstress gemedieerd door werk-familie conflict.

Als laatste biedt dit onderzoek nieuwe theoretische inzichten omtrent de relatie tussen werkuren en opvoedstress gemedieerd door werk-familie conflict bij Nederlandse gezinnen. De eerdere studies hebben onderzoek gedaan naar andere Europese landen en de relatie tussen werkuren en werk-familie conflict en werk-familie conflict en opvoedstress. Echter is er nog geen studie verricht in de Nederlandse context. In het huidige onderzoek wordt daarom gekeken naar gezinnen in Nederland, specifiek naar gezinnen in de stadsregio Rotterdam. In Nederland zijn zowel vaders als moeders werkzaam (Coltrane & Adams, 2007). Nederlandse moeders werken relatief veel in deeltijd ten opzichte van moeders in andere EU-landen (van den Brakel & Merens, 2018). Doordat eerdere studies met een minder hoge arbeidsdeelname aantonen dat meer werkuren gerelateerd zijn aan meer werk-familie conflict en meer werk-familie conflict gerelateerd is aan meer opvoedstress, is het wetenschappelijk interessant om meer theoretische inzichten te bieden in de Nederlandse context en specifiek in een land waar vrouwen veel in deeltijd werken.

De maatschappelijke waarde van dit onderzoek is dat er een bijdrage geleverd kan worden op het gebied van het beleid rondom ouderschapsverlof. Beide ouders van kinderen tot 8 jaar hebben recht op ouderschapsverlof. Ouders hebben recht op maximaal 26 keer het aantal

uren dat per week wordt gewerkt (Rijksoverheid, 2021). Het onderzoek biedt inzichten welke rol werkuren en werk-familie conflict spelen in de ervaring van opvoedstress van zowel vaders als moeders. De resultaten van dit onderzoek kunnen mogelijk inzicht geven of het huidige beleid voor ouderschapsverlof een rol speelt in de vermindering van opvoedstress van zowel vaders als moeders. Daarnaast draagt dit onderzoek bij aan kennis op het gebied van werk-privé beleid bij bedrijven. Een voorbeeld van werk-privé beleid is de Wet Flexibele Werkuren welke bedrijven elk bedrijf moet hanteren. In de Wet Flexibele Werkuren staat dat een werknemer, in overleg met de werkgever, meer of minder uur per week mag werken (Rijksoverheid, 2021). Dit onderzoek kan mogelijk inzichten geven of de Wet Flexibele Werkuren een rol speelt in de vermindering van opvoedstress van vaders en moeders. Daarnaast kunnen de resultaten van de huidige studie mogelijk meer inzicht geven in de vraag of werkgevers en de overheid momenteel inzetten op de juiste factoren om opvoedstress te verminderen of dat er mogelijk andere factoren een belangrijke rol spelen.

Methode

In de methodeparagraaf wordt verder ingegaan op hoe het huidige onderzoek is uitgevoerd. Eerst worden de participanten van de studie beschreven, vervolgens wordt er dieper ingegaan op de procedure, de meetinstrumenten en de data analyses.

Participanten

Binnen het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van een kwantitatieve dataset van het 3HOEK onderzoek die een studie verrichtte naar zowel de rol van de moeders als de vaders in de ontwikkeling van 3-jarige kinderen. Er zijn 104 gezinnen onderzocht in het 3HOEK project uit de regio Rotterdam. Studentassistenten hebben de gezinnen benaderd voor deelname op plekken als bibliotheken, speelplaatsen, nationale festivals en zwembaden. Van tevoren zijn een aantal criteria opgesteld waaraan de gezinnen moesten voldoen om deel te kunnen nemen aan het 3HOEK onderzoek. Ten eerste moesten de kinderen van de ouders drie jaar zijn. Ten tweede moesten de vaders en moeders een stel zijn en bij elkaar wonen binnen één huishouden. Ten derde was het van belang dat de familie van Nederlandse afkomst was; de moeders en de vaders van de ouders moesten in Nederland zijn geboren. Er waren 53 gezinnen met een relatief hoog opleidingsniveau (beide ouders met een universitaire opleiding of een hoger beroepsonderwijs) en 51 gezinnen met een relatief laag opleidingsniveau (beide ouders met een middelbaar beroepsonderwijs diploma of lager). Alle gegevens van de gezinnen zijn anoniem

verwerkt. Daarnaast hebben alle deelnemende ouders schriftelijk toestemming gegeven om mee te werken aan het onderzoek.

Procedure

In de periode tussen april 2018 en januari 2020 hebben twee getrainde observatoren van de 3HOEK studie huisbezoeken gedaan bij de gezinnen die meewerkten aan het onderzoek. Zowel de vaders als de moeders zijn voor de duur van twee uur geobserveerd met hun kind(eren). De vaders en de moeders zijn afzonderlijk onderzocht door de observatoren. De gegevens vanuit de observatie zijn niet meegenomen binnen de huidige studie. Bij de start van de huisbezoeken is aan de ouders gevraagd of zij afzonderlijk een online vragenlijst konden invullen met behulp van een tablet. De data van de vragenlijsten zijn wel meegenomen in de huidige studie. Aan de kinderen werd gevraagd om zelf te spelen in de tijd dat de vragen werden beantwoord door de ouders. De ouders kregen beide een cadeaukaart van 100 euro en de kinderen kregen een cadeau zoals een doktersset.

Meetinstrumenten

Opvoedstress. Om opvoedstress van vaders en moeders te meten, is gebruik gemaakt van de *Parental Stress Scale* (Berry & Jones, 1995). Voor beide ouders bestaat de schaal uit 18 items zoals: *ik ben blij in mijn rol als ouder, de grote bron van stress in mijn leven is/zijn mijn kind(eren) en ik maak me soms zorgen of ik genoeg doe voor mijn kind(eren)*. Alle items zijn gemeten op een 5-punts Likertschaal: *1= zeer mee oneens, 2= mee oneens, 3= niet mee eens/niet mee oneens, 4= mee eens en 5= zeer mee eens*. De Cronbach's alpha van de opvoedstress schaal van vaders is 0.79 en de opvoedstress schaal van moeders is 0.83. Dit betekent dat de schalen intern consistent zijn, oftewel er is een goede samenhang tussen de items binnen de schalen (Babbie, 2013). Een hogere score is een indicatie van meer opvoedstress bij de vaders en moeders.

Werkuren. De werkuren van de vaders en de moeders zijn gemeten aan de hand van de volgende vraag: *'Hoeveel uur werkt u in werkelijkheid per week, inclusief overwerk?'* Het aantal werkuren is op een continue schaal gemeten.

Werk-familie conflict. Werk-familie conflict van zowel de vaders als de moeders is gemeten aan de hand van de *work-family conflict scale* (Netemeyer, Boles & McMurrian, 1996). De schaal van zowel vaders als moeders bestaat uit 5 items: *de eisen van mijn werk verstoren mijn privé- en familielevens, mijn baan zorgt voor stress wat het moeilijk maakt om*

aan familie-verplichtingen te voldoen en vanwege werk-gerelateerde verplichtingen moet ik mijn plannen voor familie-activiteiten veranderen. Items zijn gemeten op een 7-punts Likertschaal: 1 = *zeer mee oneens*, 2 = *mee oneens*, 3 = *beetje mee oneens*, 4 = *niet mee eens/niet mee oneens*, 5 = *beetje mee eens*, 6 = *mee eens* en 7 = *zeer mee eens*. De Cronbach's alpha van de werk-familie conflict schaal van vaders is 0.90 en de werk-familie conflict schaal van moeders is 0.84. Dit betekent dat de schalen alle twee intern consistent zijn (Babbie, 2013). Een hogere score indiceert meer werk-familie conflict bij de moeders en de vaders.

Opleidingsniveau. Het opleidingsniveau per gezin is meegenomen als controle variabele in het model van zowel vaders als moeders. De volgende vraag is gesteld met betrekking tot het opleidingsniveau: "*Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?*" Er is gekeken naar het gemiddelde opleidingsniveau van de vader en moeder bij elkaar genomen van een gezin. Daarna is er een dummy variabele aangemaakt waar 1 staat voor een gemiddeld hoog opleidingsniveau (HBO, universiteit en postacademisch) van het gezin en 0 een laag opleidingsniveau (lagere school niet afgemaakt, lagere school, MAVO, HAVO, VWO/gymnasium/atheneum en MBO) van het gezin.

Data analyse

Preliminary analyses. De data van het huidige onderzoek is geanalyseerd met het programma SPSS. Als eerste zijn de schalen werk-familie conflict en opvoedstress doorlopen om te kijken of alle items in dezelfde richting staan (i.e. een hoge score een hogere mate van de variabele indiceert). Een aantal items van de opvoedstress schalen van vaders en moeders moesten gehercodeerd worden: Er zijn in totaal 8 items gehercodeerd van beide schalen zodat een hoge score meer opvoedstress indiceert.

Omdat binnen het huidige onderzoek de focus is gelegd op ouders die werkuren maken, zijn vaders en moeders die niet werken van de dataset verwijderd, aangezien zij geen werkuren hebben ingevuld en de vragen van de werk-familie conflict schaal ook niet hebben beantwoord (totaal 27 gezinnen verwijderd). De totale dataset voor deze studie bestond uit 77 vaders en 77 moeders. Er is data geïmputeerd voor de gezinnen die werkzaam zijn, maar die bepaalde gegevens in de enquête niet hebben ingevuld. Voor de schalen opvoedstress en werk-familie conflict is er gekeken op itemniveau en is er ook op itemniveau geïmputeerd waar data ontbrak aan de hand van de *expectation maximization* methode.

Nadat de missende waarden zijn geïmputeerd, is er gekeken naar univariate *outliers*. Univariate *outliers* zijn extreme uitschieters in de dataset op één variabele (Tabachnick &

Fidell, 2013). Wanneer de verwachte *outlier* een afwijkende gestandaardiseerde score van groter dan 3.29 is, is dit een *outlier* (Tabachnick & Fidell, 2013). In de studie zijn er geen univariate *outliers* ontdekt in de dataset.

Vervolgens is er gekeken naar multivariate *outliers*. Dit zijn afwijkende combinaties van scores op verschillende variabelen. Multivariate *outliers* zijn getest aan de hand van *mahalanobis distance*. Daarbij is een significantieniveau van $p < .001$ gehanteerd (Tabachnick & Fidell, 2013). Uit de analyses komt naar voren dat er geen multivariate *outliers* aanwezig waren in het model van vaders en moeders.

In de huidige studie is er gebruik gemaakt van een multivariate regressieanalyse. Er zijn een aantal assumpties die met een regressieanalyse samengaan. De sample grootte moet minimaal 40 respondenten zijn voor een 1 onafhankelijke variabele (Pallant, 2011). Het huidige onderzoek heeft 77 gezinnen onderzocht waardoor er voldoende respondenten voor de regressieanalyses zijn. Daarnaast geldt voor de onafhankelijke variabelen dat er geen multicollineariteit mag optreden. Dit houdt in dat de onafhankelijke variabelen niet sterk mogen correleren (0.8 of hoger) (Pallant, 2011). Uit de correlatieanalyses komt naar voren dat voor zowel het model van vaders als moeders geen sprake is van multicollineariteit.

In SPSS zijn de regressiemodellen gedraaid voor het model van vaders en het model van moeders. Om analyses uit te voeren is er gebruik gemaakt van de *process* macro in SPSS. De afhankelijke variabele in het model van de vaders is opvoedstress vaders, de onafhankelijke variabele is de werkuren van de vaders en de mediërende variabele is werk-familie conflict van vaders. De controle variabelen in het model van de vaders zijn: het opleidingsniveau per gezin, opvoedstress van de moeders, werkuren van de moeders en werk-familie conflict van de moeders. In het model van de moeders is de afhankelijke variabele opvoedstress van de moeders, de onafhankelijke variabele is werkuren van de moeders en de mediërende variabele is werk-familie conflict van de moeders. De controle variabelen in het model van de moeders zijn: het opleidingsniveau per gezin, opvoedstress van de vaders, werkuren van de vaders en werk-familie conflict van de vaders.

De analyses zijn stapsgewijs uitgevoerd aan de hand van de *process* macro. De huidige studie hanteert het uitgangspunt van Hayes (2018): het hoofdeffect oftewel de directe relatie hoeft niet significant te zijn om te kunnen mediëren waardoor alle stappen van de regressies doorlopen zijn. Ten eerste is er in het model van de vaders en moeders gekeken naar de relatie tussen werkuren en opvoedstress (model 1b en model 1d). Ten tweede is de relatie tussen werkuren en werk-familie conflict onderzocht van vaders en moeders (model 2b en model 2d). Ten derde is in de relatie tussen de werkuren en opvoedstress van vaders en moeders, werk-

familie conflict van vaders en moeders bijgevoegd om te kijken of werk-familie conflict een significante relatie heeft met opvoedstress (model 3b en model 3d). Aan de hand van de bootstrapfunctie in de *process* macro, is er uiteindelijk gekeken of er een mediatie-effect aanwezig was en of de mediatie significant was (Field, 2018). Uiteindelijk is er gekeken of de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress wel of niet significant was. Wanneer er geen significante relatie aanwezig is tussen werkuren en opvoedstress, is er sprake van een volledige mediatie anders is hier geen sprake van. De bovenstaande stappen zijn doorlopen met de controle variabelen in de modellen. In bijlage A en B worden de regressiemodellen weergegeven zonder controle variabelen.

Resultaten

In dit hoofdstuk wordt er dieper ingegaan op de resultaten van de analyses. Tabel 1 geeft een overzicht van de descriptieve statistieken van de onafhankelijke variabelen, afhankelijke variabelen en controle variabelen. In de descriptieve statistieken is te zien dat het gemiddeld aantal werkuren van vaders ($M = 41.82$ uur, $SD = 9.24$) meer is dan het gemiddeld aantal werkuren van moeders ($M = 26.60$ uur, $SD = 9.23$). Moeders geven henzelf gemiddeld een hogere score op de opvoedstress schaal ($M = 2.88$, $SD = 0.40$) dan vaders ($M = 2.79$, $SD = 0.40$). Daarentegen scoren vaders gemiddeld hoger op de werk-familie conflict schaal ($M = 3.14$, $SD = 1.50$) dan moeders ($M = 2.71$, $SD = 1.09$). Over het algemeen zijn er meer gezinnen met een gemiddeld laag opleidingsniveau (61.0%) dan een gemiddeld hoog opleidingsniveau (39.0%).

Tabel 1

Descriptieve statistieken

Variabelen	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>
Opvoedstress moeders	77	2.11	3.78	2.88	0.40
Opvoedstress vaders	77	1.94	3.67	2.79	0.40
Werk-familie conflict moeders	77	1.00	5.40	2.71	1.09
Werk-familie conflict vaders	77	1.00	6.20	3.14	1.50
Werkuren moeders	77	1	51	26.60	9.23
Werkuren vaders	77	27	70	41.82	9.24
Opleidingsniveau gezin	%				
Laag opleidingsniveau	61.0%				
Hoog opleidingsniveau	39.0%				

Note: Het minimum en maximum zijn de werkelijke antwoorden die zijn ingevuld door de vaders en moeders.

Correlaties afhankelijke, onafhankelijke en controle variabelen

Allereerst is gekeken naar de samenhang tussen de afhankelijke, onafhankelijke en controle variabelen (zie tabel 2). Tussen de variabelen opvoedstress moeders en opvoedstress vaders bestaat een positieve significante correlatie. Dit betekent dat meer opvoedstress van vaders samenhangt met meer opvoedstress van moeders. Daarnaast bestaat er een positieve significante correlatie tussen opvoedstress van moeders en werk-familie conflict van moeders. Dit betekent dat moeders die meer werk-familie conflict ervaren, relatief meer opvoedstress ervaren. Ook is te zien dat opvoedstress van vaders een positieve significante relatie heeft met het werk-familie conflict van vaders. Vaders die meer werkuren maken, ervaren meer werk-familie conflict. Kijkend naar werk-familie conflict van moeders en de werkuren van moeders, bestaat er een positieve significante correlatie tussen de variabelen. Dit wil zeggen dat moeders die meer werkuren maken meer werk-familie conflict ervaren. Daarnaast is te zien dat er tussen de variabelen werkuren van vaders en werk-familie conflict van vaders een positieve significante correlatie bestaat. Dit betekent dat, net zoals bij moeders, vaders die meer werkuren maken, relatief meer werk-familie conflict ervaren. Als laatste is te zien dat werkuren van vaders en werkuren van moeders een negatieve significante correlatie hebben. Dit geeft weer dat wanneer vaders meer werkuren maken, dit gerelateerd is aan minder werkuren van moeders. Voor de variabele opleidingsniveau zijn geen significante relaties gevonden met de andere variabelen. Ook zijn er geen correlaties gevonden tussen werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders.

Tabel 2

Correlaties onafhankelijke, afhankelijke en controle variabelen (N=77)

	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Opvoedstress moeders	0.387**	0.365**	0.154	0.158	0.039	0.084
2. Opvoedstress vaders	-	0.045	0.402**	-0.086	0.055	0.100
3. Werk-familie conflict moeders		-	0.129	-0.008	0.253*	0.131
4. Werk-familie conflict vaders			-	0.267*	0.133	-0.080
5. Werkuren vaders				-	-0.252*	-0.110
6. Werkuren moeders					-	0.071
7. Opleidingsniveau gezin						-

Note: ** Dikgedrukte Pearson correlaties zijn significant op $p < 0.01$ niveau (tweezijdig)

*Dikgedrukte Pearson correlaties zijn significant op $p < 0.05$ niveau (tweezijdig)

Regressieanalyses

Werkuren en opvoedstress van vaders en moeders. In tabel 3 wordt het model voor de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders met controle variabelen weergegeven (model 1b). In tegenstelling tot hypothese 1a (*Meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten geen significante associatie tussen werkuren en opvoedstress ($\beta = -0.144$, $t(76) = -1.276$, $p = .206$). In tabel 3 is te zien dat opvoedstress van moeders positief significant gerelateerd is aan opvoedstress van vaders ($\beta = 0.454$, $t(76) = 3.888$, $p = 0.000$). Daarnaast is te zien dat in model 1b de opvoedstress van vaders voor 19% wordt verklaard door werkuren van vaders, werkuren van moeders, werk-familie conflict van moeders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van moeders.

In tabel 4 wordt het model voor de relatie tussen werkuren en opvoedstress van moeders met controlevariabelen weergegeven (model 1d). In tegenstelling tot hypothese 1b (*Meer werkuren van moeders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten geen significante associatie tussen de relatie van werkuren en opvoedstress van moeders ($\beta = 0.086$, $t(76) = 0.765$, $p = 0.447$). Opvoedstress van vaders en werkuren van vaders zijn wel positief significant gerelateerd aan opvoedstress van moeders ($\beta = 0.436$, $t(76) = 3.636$, $p = 0.001$ en $\beta = 0.248$, $t(76) = 2.090$, $p = 0.040$). Daarnaast is te zien dat in model 1d de opvoedstress van moeders voor 14.5% wordt verklaard door werkuren van moeders, werkuren van vaders, werk-familie conflict van vaders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van vaders.

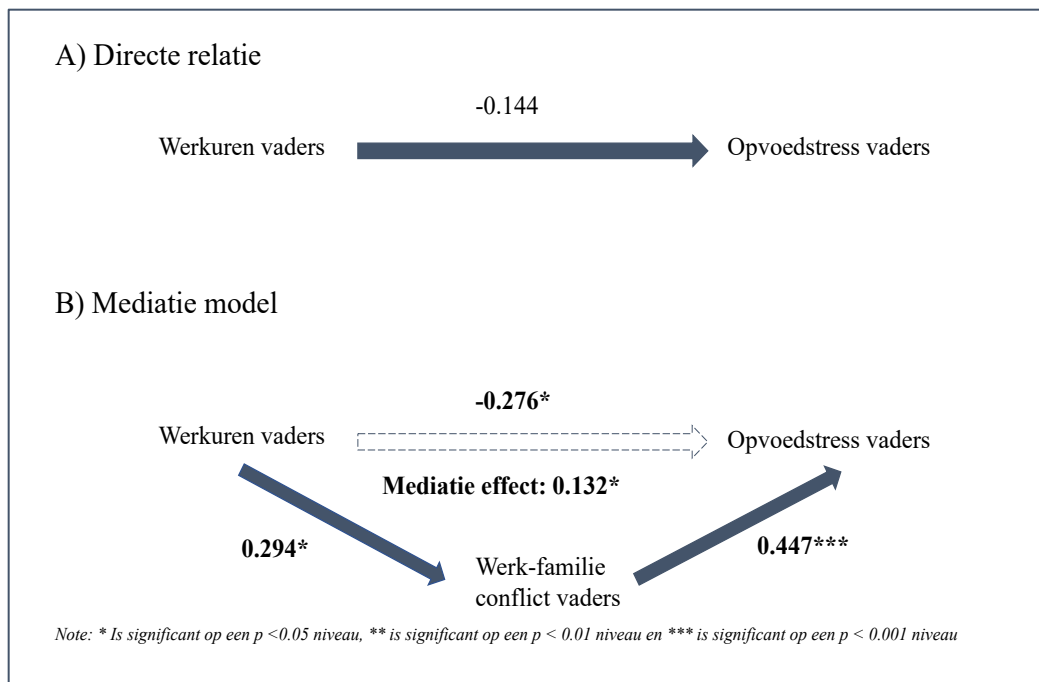
Werkuren en werk-familie conflict van vaders en moeders. Model 2b in tabel 3 laat de relatie zien tussen werkuren van vaders en werk-familie conflict van vaders met de controle variabelen. De relatie tussen werkuren en werk-familie conflict van vaders is positief significant ($\beta = 0.294$, $t(76) = 2.516$, $p = 0.014$). In lijn met hypothese 2a (*Meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij vaders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten een positieve significante associatie tussen werkuren en werk-familie conflict van vaders. Daarnaast is te zien dat in model 2b het werk-familie conflict van vaders voor 13.1% wordt verklaard door werkuren van vaders, werkuren van moeders, werk-familie conflict van moeders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van moeders.

Vervolgens is de relatie tussen werkuren van moeders en werk-familie conflict van moeders geanalyseerd in tabel 4 (model 2d). De relatie is positief significant ($\beta = 0.241$, $t(76) = 2.002$, $p = 0.049$). In lijn met hypothese 2b (*Meer werkuren van moeders zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij moeders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten een positieve significante associatie tussen werkuren en werk-familie conflict van moeders. Daarnaast is te zien dat in model 2d het werk-familie conflict van moeders voor 9% wordt verklaard door werkuren van moeders, werkuren van vaders, werk-familie conflict van vaders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van vaders.

Werk-familie conflict en opvoedstress van vaders en moeders. In tabel 3 wordt de relatie tussen werk-familie conflict van vaders en opvoedstress van vaders weergegeven (model 3b). De relatie is positief significant ($\beta = 0.447$, $t(76) = 4.374$, $p = 0.000$). In lijn met hypothese 3a (*Meer werk-familie conflict van vaders is gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten een positieve significante associatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress van vaders.

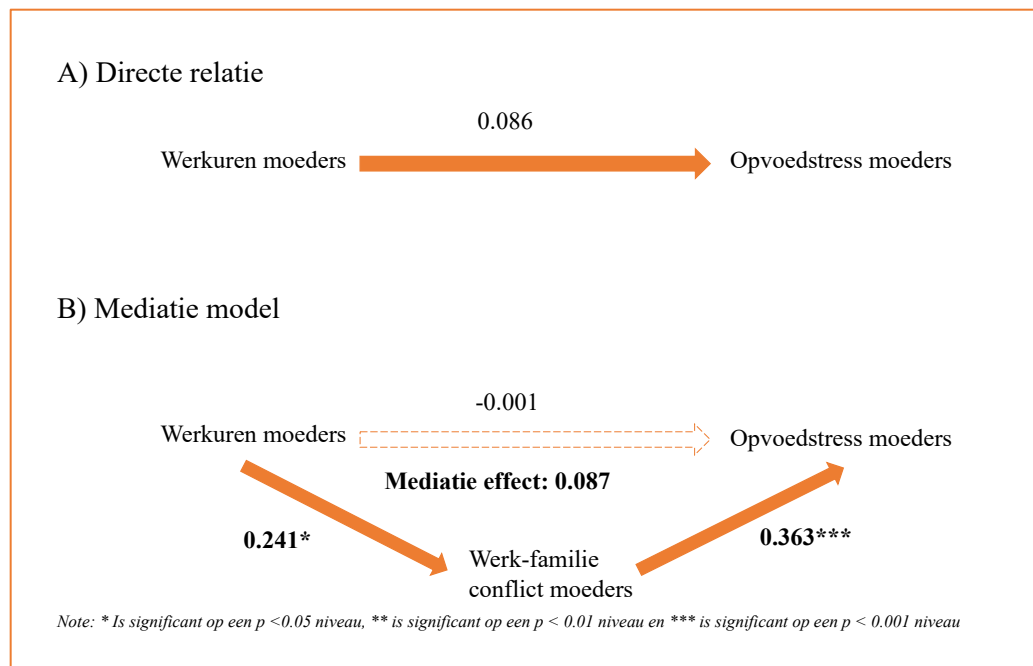
Ook is in tabel 4 (model 3d) gekeken naar de relatie tussen werk-familie conflict van moeders en werkuren van moeders. De relatie is ook positief significant ($\beta = 0.363$, $t(76) = 3.518$, $p = 0.001$). In lijn met hypothese 3b (*Meer werk-familie conflict van moeders is gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen*) tonen de resultaten een positieve significante associatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress van moeders.

Mediatie werkuren, werk-familie conflict en opvoedstress van vaders en moeders. Vervolgens is er gekeken of er sprake is van een mediatie-effect, oftewel of de relatie tussen werkuren en opvoedstress loopt via werk-familie conflict van vaders. Na het toevoegen van de controle variabelen in model 3b, is te zien dat de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress nu wel significant en negatief is ($\beta = -0.276$, $t(76) = -2.622$, $p = 0.011$). Wanneer vaders meer werkuren maken, is dit gerelateerd aan minder opvoedstress. Daarnaast is er sprake van een significant mediatie-effect ($\beta = 0.132$, CI 95% = 0.041 - 0.257). De relatie tussen werkuren en opvoedstress loopt via werk-familie conflict. Dit is geen volledige mediatie, omdat de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress van de vaders ook significant is. Ook is opvoedstress van moeders positief significant gerelateerd aan opvoedstress van vaders in de mediatie ($\beta = 0.416$, $t(76) = 3.981$, $p = 0.002$). Het gevonden mediatie-effect is in lijn met hypothese 4a (*Meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict, en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen*). Daarnaast is te zien dat in model 3b de opvoedstress van vaders voor 36.4% wordt verklaard door werkuren van vaders, werk-familie conflict van vaders, werkuren van moeders, werk-familie conflict van moeders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van moeders. In figuur 3 worden alle relaties met regressie coëfficiënten visueel weergegeven voor het model van vaders.

Figuur 3: relaties model vaders

Als laatste is er ook gekeken of de relatie tussen werkuren en opvoedstress van moeders, via werk-familie conflict loopt. In model 3d wordt het mediatie-effect weergegeven. Het mediatie-effect tussen de relatie van werkuren en opvoedstress van moeders is niet significant ($\beta = 0.087$, CI 95% = -0.001 - 0.193). Dit betekent dat, in tegenstelling tot hypothese 4b (*Meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict, en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen*), de relatie tussen werkuren en opvoedstress van moeders niet via werk-familie conflict loopt. Opvoedstress van vaders en werkuren van vaders zijn positief significant gerelateerd aan opvoedstress van moeders ($\beta = 0.444$, $t(76) = 3.981$, $p = 0.000$ en $\beta = 0.235$, $t(76) = 2.129$, $p = 0.037$). Daarnaast is te zien dat in model 3d de opvoedstress van moeders voor 32.1% wordt verklaard door werkuren van moeders, werk-familie conflict van moeders, werkuren van vaders, werk-familie conflict van vaders, het opleidingsniveau per gezin en opvoedstress van vaders. In figuur 4 worden alle relaties met regressie coëfficiënten visueel weergegeven voor het model van moeders.

Figuur 4: relaties model moeders

Tabel 3

Multivariate regressieanalyse model vaders met controle variabelen

	Opvoedstress vaders (n = 77) model 1b			Werk-familie conflict vaders (n = 77) model 2b			opvoedstress vaders(n = 77) model 3b		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>
Constant	-0.049	0.137	0.721	0.061	0.142	0.670	-0.076	0.122	0.535
Werkuren vaders	-0.144	0.113	0.206	0.294*	0.117	0.014	-0.276*	0.105	0.011
Werk-familie conflict vaders							0.447***	0.102	0.000
Controle variabelen									
Hoog opleidingsniveau gezin	0.126	0.221	0.571	0.088	0.238	0.713	0.196	0.198	0.327
Opvoedstress moeders	0.454***	0.117	0.000	0.084	0.121	0.488	0.416**	0.105	0.002
Werk-familie conflict moeders	-0.138	0.119	0.253	0.062	0.124	0.620	-0.165	0.107	0.126
Werkuren moeders	0.031	0.114	0.785	-0.155	0.229	0.500	-0.055	0.104	0.597
Mediatie-effect werkuren vaders, werk-familie conflict vaders & opvoedstress vaders							0.132*	CI 95%= [0.041- 0.257]	
<i>R square adjusted</i>	0.190			0.131			0.364		
<i>F</i>	3.326			2.141			6.668		
<i>Df1</i>	5			5			6		
<i>DF2</i>	71			71			70		

Note: * Is significant op een P < 0.05 niveau, ** is significant op een P < 0.01 niveau en *** is significant op een P < 0.001 niveau

Tabel 4

Multivariate regressieanalyse model moeders met controle variabelen

	Opvoedstress moeders (n= 77) model 1d			Werk-familie conflict moeders (n= 77) model 2d			opvoedstress moeders (n= 77) model 3d		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>
Constant	-0.043	0.136	0.752	-0.102	0.145	0.485	-0.006	0.127	0.962
Werkuren moeders	0.086	0.113	0.447	0.241*	0.120	0.049	-0.001	0.108	0.998
							0.363***	0.103	0.001
Werk-familie conflict moeders									
Controle variabelen									
Hoog opleidingsniveau gezin	0.110	0.220	0.617	0.262	0.235	0.269	0.016	0.206	0.940
Opvoedstress vaders	0.436***	0.120	0.001	-0.020	0.128	0.876	0.444**	0.112	0.000
Werk-familie conflict vaders	-0.094	0.127	0.458	0.110	0.135	0.438	-0.133	0.118	0.265
Werkuren vaders	0.248*	0.119	0.040	0.037	0.127	0.772	0.235*	0.110	0.037
Mediatie-effect werkuren moeders, werk-familie conflict moeders & opvoedstress moeders							0.087	CI 95%= [-0.001- 0.193]	
<i>R square adjusted</i>	0.145			0.090			0.321		
<i>F</i>	3.582			1.408			5.525		
<i>Df1</i>	5			5			6		
<i>DF2</i>	71			71			70		

Note: * Is significant op een P < 0.05 niveau, ** is significant op een P < 0.01 niveau en *** is significant op een P < 0.001 niveau

Discussie

De huidige studie en theoretische reflecties

Er kan uit de resultaten geconcludeerd worden dat er, tegen de verwachting in, geen directe relatie is tussen het aantal werkuren en opvoedstress bij zowel vaders als moeders. Daarentegen zijn er, in lijn met de verwachting, wel directe positieve relaties gevonden; meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict bij vaders en moeders en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders en moeders. In het model voor vaders is, zoals verwacht, een mediatie-effect gevonden. De relatie tussen het aantal werkuren en opvoedstress loopt, zoals verwacht, via werk-familie conflict; wanneer vaders meer werkuren maken, is dit gerelateerd aan meer werk-familie conflict en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress van vaders. Er is echter geen sprake van een volledige mediatie, aangezien er ook een negatieve relatie is gevonden tussen werkuren van vaders en opvoedstress. Meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan minder opvoedstress bij vaders, met de toevoeging van de werk-familie conflict variabele en de controle variabele in het model. Tegen de verwachting in, is er geen mediatie-effect gevonden in het model voor moeders. Werk-familie conflict is in het model van moeders niet het mechanisme tussen de relatie van werkuren en opvoedstress. Ook is er geen directe relatie gevonden tussen werkuren en opvoedstress van moeders met de controle variabelen en de werk-familie conflict variabele toegevoegd. Daarentegen is te zien dat werkuren en opvoedstress van vaders positieve significante relaties hebben met de opvoedstress van moeders en de opvoedstress van moeders heeft ook een positieve significante relatie met de opvoedstress van vaders.

Een aantal resultaten zijn niet in lijn met de vooraf opgestelde hypothesen en de *role theory*, namelijk hypothese 1a (*meer werkuren van vaders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij vaders van 3-jarige kinderen*), hypothese 1b (*meer werkuren van moeders zijn gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen*) en hypothese 4b (*Meer werkuren zijn gerelateerd aan meer werk-familie conflict, en meer werk-familie conflict is gerelateerd aan meer opvoedstress bij moeders van 3-jarige kinderen*). Ten eerste zijn de relaties tussen werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders niet in lijn met de *role theory* en hypothesen (H1a en H1b). De uitkomsten tonen geen directe positieve significante relaties aan. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de steekproef van de huidige studie relatief klein is ($N= 77$). Een relatief kleine steekproef kan betekenen dat er weinig power bestaat in het analyseren van de data. Dit wil zeggen dat er een minder grote kans is dat er een werkelijk significant effect wordt gevonden. Dit kan vervolgens betekenen dat hypothesen onterecht worden afgewezen (Bryman, 2012). Dit kan de mogelijke reden zijn voor de niet significante directe relaties tussen werkuren en opvoedstress bij vaders en moeders. Met een grotere

steekproefomvang is de kans groter dat er daadwerkelijk significante relaties gevonden worden (Bryman, 2012).

Een tweede mogelijke, meer theoretische verklaring voor de niet significante relaties tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders (H1a en H1b), is dat het concept werkuren in dit onderzoek een objectieve maat is. Dit houdt in dat het concept als objectieve observatie kan worden gezien. De subjectieve ervaring met de werkuren van, in dit geval, vader of moeder wordt hierbij niet betrokken. De *role theory* beargumenteert dat de relatie tussen werkuren en opvoedstress ontstaat door de subjectieve ervaring van de werkuren door ouders: ouders werken wellicht relatief niet veel objectieve uren, maar kunnen toch het gevoel hebben relatief veel tijd op het werk door te brengen, wat voor opvoedstress kan zorgen (Barnett, 2014; Craig & Churchill, 2019; Haddock & Rattenborg, 2003). Wat mogelijk een betere optie had geweest binnen de huidige studie, en wellicht een mogelijkheid voor vervolgonderzoek, is om in plaats van naar objectieve werkuren te kijken, naar het concept ervaring van de werkuren te kijken. Mogelijk worden er dan wel significante relaties gevonden en ligt dit ook in lijn met de *role theory*.

Ten tweede is er, in tegenstelling tot de verwachting van de hypothese (H4b) en de *role theory*, geen mediatie-effect gevonden in het model van moeders: de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress loopt niet via werk-familie conflict. Echter, er is wel een directe relatie gevonden tussen werk-familie conflict en opvoedstress in het mediatie model van moeders: moeders die in hogere mate ervaren dat de werkverplichtingen hen hinderen om de opvoedtaken te vervullen (werk-familie conflict), ervaren relatief meer opvoedstress. In het model van vaders is er wel een mediatie-effect gevonden: de relatie tussen werkuren en opvoedstress loopt via werk-familie conflict. Kortom, de werkuren spelen voor vaders wel een rol in de ontwikkeling van de ervaring van werk-familie conflict en opvoedstress en bij moeders is dit niet het geval. Mogelijk spelen er andere factoren een belangrijkere rol bij het ontstaan van opvoedstress van moeders dan bij vaders. Een mogelijke factor is de mentale gezondheid van de moeders (Deater-Deckard, 2004). De mentale gezondheid fungeert naar verwachting niet als mediator (het mechanisme tussen werkuren en opvoedstress), maar zou een modererende rol kunnen spelen in de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress (de mentale gezondheid van moeders beïnvloedt mogelijk de relatie tussen werk-familie conflict en opvoedstress). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat werk-familie conflict samenhangt met de psychische problemen bij moeders, wat gerelateerd is aan het ervaren van meer opvoedstress (Byron, 2005; Deater-Deckard, 2004). Het mediatie-effect is mogelijk daarom niet gevonden voor moeders. Kortom, het niet gevonden mediatie-effect voor moeders is mogelijk te verklaren

door de verwachting dat voor moeders werkuren geen rol spelen in de ontwikkeling van opvoedstress. Toekomstig onderzoek zou daarom meer de focus kunnen leggen op de interactie tussen perceptie van werk-familie conflict en de mentale gezondheid van moeders in relatie tot opvoedstress.

Als laatste is in het mediatie model van vaders ook gekeken naar de directe relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders om na te gaan of er sprake is van een volledige mediatie; dat bleek niet het geval te zijn. De directe relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders is negatief significant geworden in het mediatie model, wat niet in de lijn der verwachting ligt kijkend naar de directe relatie zonder het mediatie model (H1a) en de *role theory*. Het onderzoek van Craig & Churchill (2019) geeft een mogelijke verklaring voor de gevonden negatieve relatie tussen werkuren van vaders en opvoedstress: een mogelijke reden dat er een negatieve relatie bestaat tussen werkuren en opvoedstress, is omdat vaders meer werkuren zien als een rustmoment voor henzelf. De vaders zien meer werkuren maken dan als een moment van de dag waar zij kunnen ‘opladen’ van de opvoedverantwoordelijkheden en waar zij even bezig zijn met andere zaken dan alleen de opvoeding van de kinderen (Craig & Churchill, 2019). Als reflectie op de *role theory* is het mogelijk dat vaders die veel werkuren maken, minder tijd thuis ervaren maar zij dit kunnen opvatten als minder last hebben van de taken van het ouderschap waardoor er geen stress reactie hoeft te ontstaan. Dit kan mogelijk een verklaring zijn voor de negatieve relatie tussen werkuren en het ervaren van opvoedstress in het model van de mediatie.

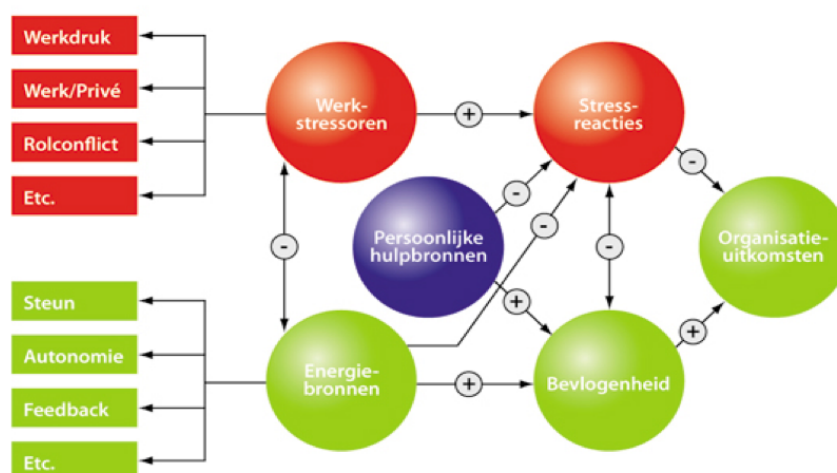
Maatschappelijke context: implicaties voor beleid

Kijkend naar de maatschappelijke context en de huidige studie, is het van belang dat voor zowel vaders als moeders wordt nagegaan op welke manier de resultaten van deze studie mogelijke beleidsmatige implicaties hebben. De huidige studie toont aan dat de relatie tussen werkuren van vaders en opvoedstress van vaders loopt via werk-familie conflict. Echter, de relatie loopt niet volledig via werk-familie conflict, aangezien er ook een directe negatieve relatie is gevonden tussen werkuren en opvoedstress van vaders in het mediatie model. Voor vaders spelen werkuren een centrale rol samen met de ervaring van werk-familie conflict in de ontwikkeling van opvoedstress. Voor moeders geldt dat er alleen gekeken moet worden naar het verminderen van de werk-familie conflict perceptie, aangezien werkuren voor hen geen belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van opvoedstress. Met het huidige ouderschapsverlof waarmee de overheid de balans tussen werk en familie wil bevorderen, kunnen zowel vaders als moeders verlof opnemen om voor de kinderen te zorgen (Rijksoverheid, 2021). Het huidige

onderzoek suggereert echter dat er mogelijk verder gekeken moet worden dan alleen het aanpassen van de werkuren met behulp van ouderschapsverlof voor zowel vaders als moeders. Een vermindering van de werkuren zou namelijk volgens de resultaten van dit onderzoek op moeders geen effect hebben en op vaders een semi- negatief effect hebben op opvoedstress. Pas wanneer er daadwerkelijk wordt nagedacht over de perceptie van werk-familie conflict hebben de vermindering van de werkuren een positief effect op opvoedstress van vaders. Er bestaat, zogenoemd, een ‘gap between policy and practice’ wanneer er gesproken wordt over het bevorderen van de ervaring van werk-familie conflict (Lewis & Cooper, 1999). Er zit in dit geval een gat tussen beleid zoals ouderschapsverlof en de praktijk zoals de werk-privé balans wat ook uit de huidige studie naar voren komt. Het is van belang dat beleid meer focust op de ervaring van het conflict tussen werktaken en opvoedtaken om daadwerkelijk de opvoedstress te verminderen.

Om de focus van beleid meer toe te spitsen op de ervaring van het werk-familie conflict, kan er in eerste instantie gekeken worden naar bedrijven, de werkgevers. Werkgevers zouden hun beleid kunnen aanpassen om de werk-privé balans te bevorderen voor vaders en moeders. De arbeidsmarkt en huishoudens zouden beter in balans moeten staan. Een belangrijk model om de balans te verbeteren tussen het werkleven en het gezinsleven is het WEB-model. Dit model wordt weergegeven in figuur 5.

Werkstressoren - EnergieBronnen (WEB-model)

Figuur 5: WEB-model

In het model wordt weergegeven dat eisen op het werk zorgen voor uitputting en stressreacties, wat weer gevolgen heeft voor de werk-privé balans of het werk-familie conflict. Er zijn belangrijke energiebronnen nodig om ervoor te zorgen dat eisen van het werk

verminderen (Schaufeli & Taris, 2013). De energiebronnen die van belang zijn, zijn onder andere steun, autonomie, feedback en het afwisselen van taken (Schaufeli & Taris, 2013). In de huidige maatschappij wordt dit concept aangeduid als ‘het nieuwe werken’. In het geval van vaders kan de mate van werk-familie conflict theoretisch gezien verminderd worden wanneer zij zelf autonomie of regelmogelijkheden hebben in bijvoorbeeld de werkplanning en werkindeling. Zo zijn vaders minder gebonden aan de werkuren. Beleidsmatig gezien is het van belang dat bedrijven hier meer op gaan inspelen en zij moeten ook voldoende vertrouwen genereren in hun medewerkers om autonoom werken te laten slagen. De overheid kan bedrijven stimuleren om werknemers zelf hun werk te laten inrichten (Christensen & Staines, 1990; Rau & Hyland, 2002). De werkuren worden minder belangrijk, waardoor het werk-familie conflict van vaders mogelijk vermindert door de inzet van werkgevers. Vervolgens levert dit voor vaders minder opvoedstress op en voor werkgevers zorgt dit voor betere organisatie uitkomsten (Schaufeli & Taris, 2013). Voor moeders, daarentegen, zal autonomie in het werk bij hen een minder belangrijke rol spelen als het gaat om werkuren, omdat er geen directe relatie is gevonden tussen de werkuren en opvoedstress. Mogelijk is autonoom werken, in de zin van taakverantwoordelijkheden zelf inrichten, wel gerelateerd aan een mindere mate van werk-familie conflict bij moeders, wat vervolgens gerelateerd is aan minder opvoedstress.

Daarnaast is het mogelijk van belang dat bedrijven meer focussen op steun binnen hun organisatie, aangezien steun ook een belangrijke energiebron is (den Dulk & Peper, 2006; Schaufeli & Taris, 2013). Een ondersteunde organisatiecultuur is van belang om ervoor te zorgen dat vaders en moeders die een gezin hebben de verantwoordelijkheden van het werk niet mee naar huis nemen. Om ervoor te zorgen dat er geen werk-familie conflict bij vaders en moeders ontstaat, moeten werkgevers de organisatiecultuur faciliteren naar een cultuur waar de prestaties van de medewerkers centraal staan. Er wordt aanbevolen dat er meer gekeken wordt naar wat de werknemer daadwerkelijk oplevert in plaats van hoeveel uur diegene heeft gemaakt (den Dulk & Spenkelink, 2009). Sociale steun kan ook bijdragen om in teamverband tot de beste prestaties te komen, wat voordelig is voor werkgevers (den Dulk & Spenkelink, 2009). Om te voorkomen dat vaders en moeders verantwoordelijkheden van het werk mee naar huis nemen, kunnen zij afspraken maken met collega's om taken en verantwoordelijkheden gelijkmatiger te verdelen. Op die manier hebben vaders en moeders meer tijd voor opvoedtaken, wat gerelateerd is aan minder opvoedstress.

Limitaties van de studie en suggesties voor vervolgonderzoek

De huidige studie heeft een aantal beperkingen. Ten eerste wordt binnen de huidige studie niet volledig rekening gehouden met de *family systems theory*. Kijkend naar de *family systems theory* zijn de ouders uit een gezin afhankelijk van elkaar, omdat zij een verbondenheid hebben op het gebied van ouderschap of een huwelijk (Cox & Paley, 2003). De theorie gaat er vanuit dat de vaders en moeders invloed op elkaar uitoefenen. Wanneer vaders bijvoorbeeld meer werkuren maken binnen een gezin, kan dit van invloed zijn op de mate van opvoedstress van de moeders. In de huidige studie konden vaders en moeders niet in hetzelfde model worden geanalyseerd. Er zijn daarom twee aparte modellen geanalyseerd met behulp van regressieanalyses. Er is in de huidige studie wel gecontroleerd voor de andere ouder door in het model van de vaders te controleren voor werkuren van de moeders, werk-familie conflict van de moeders en opvoedstress van de moeders en vice versa. Omdat vaders en moeders niet in hetzelfde model konden worden geanalyseerd, is het niet duidelijk in welke mate de vaders en moeders daadwerkelijk invloed op elkaar uitoefenen uit hetzelfde gezin. Er is hierdoor geen volledig beeld van hoe de werkuren worden gecombineerd, hoe werk-familie conflict wordt ervaren en hoe opvoedstress wordt ervaren bij de vaders en moeders. Vaders en moeders uit hetzelfde gezin analyseren is wel voordelig ten opzichte van vaders en moeders uit andere gezinnen. Dit omdat het de werkelijkheid weergeeft hoe vaders en moeders interacteren, waar dit voor vaders en moeders uit andere gezinnen niet het geval zal zijn. Vervolgonderzoek zou hier meer op kunnen specificeren.

Een tweede limitatie is dat binnen de huidige studie is gekeken naar een selectieve groep participanten, waardoor de studie mogelijk niet te generaliseren is naar alle gezinnen in de Nederlandse samenleving. De huidige studie heeft alleen gekeken naar gezinnen waar de vaders en moeders een stel zijn en bij elkaar wonen binnen één huishouden. In de Nederlandse samenleving zijn er veel gezinnen waarvan de vaders en moeders gescheiden zijn waardoor er meer eenoudergezinnen zijn. In 2011 waren er bijvoorbeeld 486 duizend eenoudergezinnen in de Nederlandse samenleving (De Graaf, 2011). Ouders in eenoudergezinnen ervaren de opvoeding van de kinderen vijf keer zwaarder dan ouders in tweeoudergezinnen (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp & Reijneveld, 2005). Ouders in eenoudergezinnen moeten de opvoedverantwoordelijkheden zelf dragen, waarbij meer opvoedstress komt kijken. In tweeoudergezinnen worden de opvoedverantwoordelijkheden gezamenlijk gedaan (Zeijl et al., 2005). De huidige studie houdt geen rekening met eenoudergezinnen waardoor er mogelijk minder sterke relaties gevonden zijn. Bijvoorbeeld het mediatie-effect van moeders, wat nu niet significant is, kan mogelijk wel significant worden: moeders kunnen de opvoedverantwoordelijkheden niet delen met hun partner, hierdoor kunnen meer werkuren, wel

gerelateerd zijn aan meer werk-familie conflict en vervolgens meer opvoedstress. Vervolgonderzoek zou zich daarom meer moeten richten op verschillende gezinnen uit de Nederlandse samenleving, zowel eenoudergezinnen als tweeoudergezinnen om te kunnen generaliseren naar een bredere populatie.

Een andere reden waarom de huidige studie niet te generaliseren is voor alle gezinnen in de Nederlandse samenleving is dat er alleen gekeken is naar gezinnen met een kind van 3-jarige leeftijd. De studie van Crnic et al. (2005) heeft aangetoond dat opvoedstress bij ouders het meeste voorkomt bij jonge kinderen tot de leeftijd van 4 jaar, aangezien de jonge kinderen relatief meer zorg nodig hebben van de ouders. Naarmate de kinderen ouder worden, hebben zij minder zorg nodig en ervaren de ouders mogelijk in mindere mate werk-familie conflict en opvoedstress bij meer werkuren (Crnic et al., 2005). Hierdoor kunnen er mogelijk verschillen zijn in de ontwikkeling van opvoedstress wanneer de leeftijd van de kinderen in gezinnen verschilt. Een voorbeeld is het mediatie-effect bij vaders wat minder sterk kan zijn wanneer er naar verschillende leeftijden wordt gekeken, waarin ouders minder hoeven te zorgen: mogelijk kunnen meer werkuren, gerelateerd zijn aan minder werk-familie conflict wat vervolgens gerelateerd kan zijn aan minder opvoedstress. Het is daarom van belang dat vervolgonderzoek focust op gezinnen met kinderen van verschillende leeftijden om daadwerkelijk iets te kunnen zeggen over de huidige populatie.

Als laatste heeft de huidige studie slechts op één meetmoment data verzameld. Hierdoor kunnen er geen oorzakelijke verbanden worden vastgesteld tussen de relatie van werkuren, werk-familie en opvoedstress. Om ervoor te zorgen dat er causale relaties vastgesteld kunnen worden, is het van belang om dit op te lossen met longitudinaal onderzoek (Babbie, 2013). Door op meerdere momenten over tijd de studie te herhalen, kunnen oorzakelijke verbanden worden gevonden tussen werkuren en opvoedstress gemedieerd door werk-familie conflict bij vaders en moeders. Een suggestie voor vervolgonderzoek is om de huidige studie te herhalen over verschillende periodes.

Conclusie

Concluderend kan er gesteld worden dat er verschillen zitten bij vaders en moeders in de ontwikkeling van de ervaring van opvoedstress en de factoren die hier een rol in spelen. Bij het ontstaan van opvoedstress van vaders spelen werkuren een centrale rol, waar dit voor moeders niet het geval is. Echter, uit het onderzoek komt naar voren dat werkuren alleen een negatieve relatie hebben op opvoedstress voor vaders, wanneer werk-familie conflict bij hen wordt ervaren. Meer werkuren kunnen vaders mogelijk helpen om de stress te verminderen, maar het

kan er ook voor zorgen dat er een groter conflict ontstaat tussen de werkverantwoordelijkheden en de opvoedverantwoordelijkheden wat weer kan leiden tot opvoedstress. Over het algemeen kan er gesteld worden dat bij vaders werkfactoren, zoals werkuren en de perceptie over werk en het gezin een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van opvoedstress. Vaders kunnen hierdoor aangemoedigd worden om meer werkuren te maken zodra zij zich niet bewust zijn van de disbalans tussen werk- en opvoedverantwoordelijkheden (werk-familie conflict). Voor moeders spelen werkuren een minder belangrijke rol in de ontwikkeling van opvoedstress. Hierdoor kunnen moeders in principe zo veel mogelijk werkuren maken als dat zij willen en hoeven dan geen opvoedstress te ervaren. De werkfactor die wel een rol speelt in relatie tot opvoedstress, is de perceptie van werk-familie conflict. Mogelijk spelen voor moeders andere, meer interne factoren een belangrijke rol bij het ontstaan van opvoedstress. De mentale gezondheid is mogelijk een interne factor die interacteert met de perceptie van het werk-familie conflict van moeders wat vervolgens gerelateerd is aan meer opvoedstress. Zodra een moeder zich mentaal gezond voelt zal de perceptie van werk-familie conflict gerelateerd zijn aan minder opvoedstress. Tot slot kan geconcludeerd worden dat dat vaders en moeders daadwerkelijk werken als een systeem waarin de werkuren van vaders en moeders positief met elkaar gerelateerd zijn, net zoals de opvoedstress van vaders en moeders. Vervolgonderzoek moet daarom altijd rekening houden met zowel de vaders en moeders en moeten dit hen alle twee meenemen wanneer er gezinnen worden onderzocht.

Referenties

- Adkins, C. L., & Premeaux, S. F. (2011). Spending time: The impact of hours worked on work-family conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 380-389. Doi: 10.1016/j.jvb.2011.09.003
- Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences Associated With Work-to-Family Conflict: A Review and Agenda for Future Research. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5 (2), 278-308. Doi: [10.1037//1076-8998.5.2.278](https://doi.org/10.1037//1076-8998.5.2.278)
- Babbie, E. (2013). *The practice of social research 14th Edition*. UK: Cengage Learning.
- Barnett, R. C. (2004). Role theory. In Michalos, A. C. (Eds), *Encyclopedia of quality of Life and Well-Being Research* (pp. 5591-5592). Dordrecht, Nederland: Springer.

- Berry, J. O., & Jones, W. H. (1995). The parental Stress Scale: Initial Psychometric Evidence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12 (3), 463-472. Doi: <https://doi.org/10.1177/0265407595123009>
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods 4th Edition*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Byron, K. (2005). A meta-analytic review of work-family conflict and its antecedents. *Journal of Vocation and Behavior*, 67, 169-198. Doi: 10.1016/j.jvb.2004.08.009
- Christensen, K. E., & Staines, G. L. (1990). Flextime: A Viable Solution to Work/Family Conflict? *Journal of Family Issues*, 11 (4), 455-476. Doi: <https://doi.org/10.1177/019251390011004007>
- Coltrane, S., & Adams, M. (2007). *Gender and families*. Plymouth, UK: Rowman and Littlefield Publishers.
- Cox, M. J., & Paley, B. (2003). Understanding Families as Systems. *Current Directions in Psychological Science*, 12 (5), 193-196. Doi: <https://doi.org/10.1111/1467-8721.01259>
- Craig, L., & Churchill, B. (2019). Labor Force Status, Transitions, and Mothers' and Fathers' Parenting Stress: Direct and Cross-Spousal Influences. *Journal of Marriage and Family*, 81, 345-360. Doi: 10.1111/jomf.12540
- Crnic, K. A., & Coburn, S. S. (2019). Stress and Parenting. In Bornstein, M. H., *Handbook of Parenting*, (pp. 421-448). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publisher.
- Crinc, K. A., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development*, 14 (2), 117-132. Doi: <https://doi.org/10.1002/icd.384>
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. In Bornstein, M.H. (Eds), *Handbook of Parenting*, (pp. 243-267). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc. Publishers
- Deater- Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5 (3), 314-332. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1468>

- Deater-Deckard, K. (2004). *Parenting Stress*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Dulk, L. den & Peper, B. (2006). Werk/privé beleid binnen arbeidsorganisaties: op weg naar een win-win situatie? In: L. den Dulk, T. van der Lippe & J. Schippers (Eds.), *Emancipatie als Kwestie*. Amsterdam: Dutch University Press. pp 107-124.
- Dulk, L. den & Spenkeliink, S. (2009). *Werkgevers en de afstemming tussen werk en gezin*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London, UK: SAGE Publications Ltd.
- Graaf, A. de (2011). *Gezinnen in beweging*. Verkregen van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2011/27/gezinnen-in-beweging>
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10 (1), 76-88. Doi: <https://doi.org/10.2307/258214>
- Haddock, S. A., & Rattenborg, K. (2003). Benefits and challenges of dual-earning: Perspectives of successful couples. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 325-344. Doi: <https://doi.org/10.1080/01926180390223978>
- Harmon, D., & Perry, A. (2011). Fathers' unaccounted contributions: Paternal involvement and maternal stress. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 92, 176-182. Doi: <https://doi.org/10.1606/1044-3894.4101>
- Hart, M. S., & Kelley, M. L. (2006). Father's and Mother's Work and Family Issues as Related to Internalizing and Externalizing Behavior of Children Attending Day Care. *Journal of Family Issues*, 27 (2), 252-270. Doi: <https://doi.org/10.1177/0192513X05280992>
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (2nd edition). New York: The Guilford Press.
- Kleiner, S. (2014). Subjective time pressure: General domain specific? *Social Science Research*, 47, 108-120. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.03.013>
- Lewis, S., & Cooper, C. L. (1999). The work-family research agenda in changing contexts. *Journal of Occupational Health Psychology*, 4 (4), 328-393. Doi: <https://doi.org/10.1037/1076-8998.4.4.382>

- Lisak, N., Alimovic, S., & Jakab, A. (2019). *Parental Stress of Parents with Children with Disabilities-Correlation between Stress and other Variables in Croatian Context*. Verkregen van <https://www.semanticscholar.org/paper/Parental-Stress-of-Parents-with-Children-with-and-Lisak-Alimovi%C4%87/3a55b75d8acbb71b5b72f648e7d29ed5f71392f8>
- Major, V. S., Klein, K. J., & Ehrhart, M. G. (2002). Work Time, Work Interference With Family, and Psychological Distress. *Journal of Applied Psychology*, 87 (3), 427- 436. Doi: 10.1037//0021-9010.87.3.427
- Matthews, R. A., Swody, C. A., & Barnes-Farrell, J. L. (2011). Work hours and Work-Family Conflict: The Double-edged Sword of Involvement in Work and Family. *Stress and Health*, 28, 234-247. Doi: 10.1002/smi.1431
- Netemeyer, R. G., Boles, J. S., & McMurrian, R. (1996). Development and Validation of Work- Family Conflict and Family- Work Conflict Scales. *Journal of Applied Psychology*, 81 (4), 400-410. Doi: [10.1037/0021-9010.81.4.400](https://doi.org/10.1037/0021-9010.81.4.400)
- Pallant, J. (2011). *SPSS Survival Manual. A step by step guide to data analysis using SPSS 4th edition*. Crows Nest, Australië: Allen & Unwin.
- Parkes, A., Sweeting, H., & Wight, D. (2015). Parenting Stress and parent Support Among Mothers With High and Low Education. *Journal of Family Psychology*, 29 (6), 1-12. Doi: [10.1037/fam0000129](https://doi.org/10.1037/fam0000129)
- Rau, B. L., & Hyland, M. M. (2002). Role conflict and flexible work arrangements: The effects on applicant attraction. *Personnel Psychology*, 55 (1), 111-136. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2002.tb00105.x>
- Rijksoverheid. (2021). *Wanneer heb ik recht op ouderschapsverlof?* Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderschapsverlof/vraag-en-antwoord/recht-op-ouderschapsverlof>
- Rijksoverheid. (2021). *Wanneer mag ik meer of minder uren werken?* Verkregen van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/arbeidsovereenkomst-en-cao/vraag-en-antwoord/wanneer-mag-ik-meer-of-minder-uren-werken>

- Schaufeli, W., & Taris, T. (2013). Het job Demands-Resources model: overzicht en kritische beschouwing. *Gedrag & Organisatie*, 26 (2), 182-204.
- Schildberg-Horisch, H. (2016). *Parental employment and children's academic achievement IZA World of Labor*. Verkregen van <https://wol.iza.org/articles/parental-employment-and-childrens-academic-achievement/long>.
- Si, Y., Ma, Y. L. C., & Zhang, J. (2020). Factors influencing parenting stress among Chinese families of children with attention- deficit/hyperactivity disorder. *Children and Youth Services Review*, 116, 1-33. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105148>
- Shreffler, K. M., Meadouws, M. P., & Davis, K. D. (2011). Firefighting and fathering: Work-family conflict, parenting stress, and satisfaction with parenting and child behavior. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and practice about Men as Fathers*, 9 (2), 169-188. Doi: <https://doi.org/10.3149/fth.0902.169>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Vahedi, A., Krug, I., & Westrupp, E. M. (2019). Crossover of parents' work-family conflict functioning and child mental health. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 62, 38-49. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2019.01.001>
- Van den Brakel, M., & Merens, A. (2018). *Hoe doet Nederland het ten opzichte van andere EU-landen?* Verkregen van <https://digital.scp.nl/emancipatiemonitor2018/hoe-doet-nederland-het-ten-opzichte-van-andere-eu-landen/>
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: SCP.

Bijlage

Bijlage A: multivariate regressieanalyse model vaders zonder controle variabelen

	Opvoedstress vaders ($n = 77$)			Werk-familie conflict vaders ($n = 77$)			Opvoedstress vaders ($n = 77$)		
	Model 1a			Model 2a			Model 3a		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>
Constant	1.734	0.114	1.000	0.0000	0.111	1	0.000	0.103	1.000
Werkuren vaders	-0.086	0.115	0.457	0.267*	0.111	0.019	-0.208	0.108	0.058
werk-familie conflict vaders							0.457***	0.108	0.000
Mediatie-effect werkuren vaders, werk-familie conflict vaders & opvoedstress vaders							0.122*	CI 95%=[0.021 - 0.242]	
<i>R square adjusted</i>	-0.006			0.071			0.202		
<i>F</i>	0.560			5.734			9.341		
<i>Df1</i>	1			1			2		
<i>DF2</i>	75			75			74		

Note: * Is significant op een $P < 0.05$ niveau, ** is significant op een $P < 0.01$ niveau en *** is significant op een $P < 0.001$ niveau

Bijlage B: Multivariate regressieanalyse model moeders zonder controle variabelen

	Opvoedstress moeders ($n = 77$)			Werk-familie conflict moeders ($n = 77$)			Opvoedstress moeders ($n = 77$)		
	Model 1c			Model 2c			Model 3c		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>P</i>
Constant	3.404	0.115	1.000	0.0000	0.111	1.000	0.000	0.107	1.000
Werkuren moeders	0.039	0.115	0.738	0.254*	0.112	0.026	-0.057	0.117	0.609
werk-familie conflict moeders							0.379***	0.117	0.001
Mediatie-effect werkuren moeders, werk-familie conflict moeders & opvoedstress moeders							0.096*	CI 95%= [0.010 - 0.216]	
<i>R square adjusted</i>	-0.012			0.064			0.136		
<i>F</i>	0.113			5.150			5.831		
<i>Df1</i>	1			1			2		
<i>DF2</i>	75			75			74		

Note: * Is significant op een $P < 0.05$ niveau, ** is significant op een $P < 0.01$ niveau en *** is significant op een $P < 0.001$ niveau

Bijlage C: Ethics en privacy checklist

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: *Het combineren van werk en opvoeden; de klus van iedere ouder. Een kwantitatief onderzoek naar de relatie tussen werkuren en opvoedstress van vaders en moeders, gemedieerd door werk-familie conflict.*

Name, email of student: *Iris van der Stel*, 460088Is@eur.nl

Name, email of supervisor: *Katrin Helmerhorst*, Helmerhorst@essb.eur.nl

Start date and duration: 08-02-2021

Is the research study conducted within DPAS

YES - NO

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. Internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. **YES - NO**

If 'NO': skip to part V.

If 'YES': does the study involve medical or physical research? **YES - NO**

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to an accredited medical research ethics committee or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. **YES - NO**

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). **YES - NO**

If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - NO
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - NO
3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES - NO
4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - NO
Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).
5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - NO
6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? YES - NO
7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES - NO
8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES - NO
9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - NO
10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

v. 1.1 (September 2020)

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

_In de scriptie wordt data van het 3HOEK onderzoek gebruikt met daarin 104 gezinnen uit Rotterdam.

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

104 (104 moeders, 104 vaders en 104 kinderen) gezinnen uit de gemeente Rotterdam.

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

_328.283 gezinnen in de gemeente Rotterdam

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

De data zal met wachtwoord worden toegestuurd en zal ik opslaan op een externe USB en niet verder verspreiden of op een computer opslaan. Als de scriptie is afgerond zal ik alle data verwijderen van de USB.

Note: Indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

De gegevens van de dataset zijn op dit moment in handen van Katrien Helmerhorst. Zodra de dataset tot mijn beschikking is zal ik (Iris van der Stel) hier verantwoordelijk voor zijn.

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

_Er wordt geregeld een back-up gemaakt van de onderzoeksdata, te denken valt aan wekelijks.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

_De data is in het 3HOEk onderzoek al anoniem verwerkt.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Iris van der Stel

Name (EUR) supervisor:
Katrien Helmerhorst

Date: 16-03-2021

Date: 17-3-2021

